

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Pawła Kamińskiego pt. „ Konstrukcja i charakter prawny ugody jako uniwersalnego narzędzia rozwiązywania sporów prawnych” przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Adama Doliwy.

I. Wybór tematu

Doktorant podjął w swojej rozprawie problem badawczy o istotnej doniosłości teoretycznej jak też praktycznej. Włącza się bowiem Autor swoją wypowiedzią w dyskurs dotyczący konieczności wprowadzania do polskiego systemu prawa mechanizmów umożliwiających ugodowe rozwiązywanie sporów w szerszym zakresie niż występujące obecnie. Już samo jasne sformułowanie tytułu rozprawy określa sposób w jaki Doktorant dokonał tego przedsięwzięcia. Badania instytucji ugody prowadzi On bowiem poprzez pryzmat określenia elementów konstrukcyjnych tej instytucji w celu wyodrębnienia modelowych cech ugody kształtujących uniwersalne narzędzie rozwiązywania sporów prawnych. Instytucja ugody była dotąd przedmiotem niewielu opracowań naukowych, w tym monografii D. Dulęby „Ugoda w polskim prawie cywilnym” z 2012 r. i rozprawy doktorskiej T. Antoszka „Umowa ugody” z 2014 r., jednakże analizy czynione w tych pracach skoncentrowane zostały wokół umowy ugody uregulowanej w kodeksie cywilnym, a zatem jako instytucji prawa cywilnego. Pojawiające się w kolejnych latach krótkie wypowiedzi naukowe dotyczące ugody materialnoprawnej dokonane zostały w kontekście ustalenia jej relacji do ugody sądowej. Badania te nie były jednak nakierowane na kompleksową prezentację ustaleń naukowych dotyczących ugody jako uniwersalnego modelu instytucji mogącej znaleźć swoje zastosowanie w różnych obszarach prawa, zarówno prywatnego jak i publicznego. Szczególnego znaczenia nabiera zatem prezentowana dysertacja w kontekście przeprowadzenia w jej treści analizy porównawczej instytucji ugody i jej zastosowania na tle różnych dziedzin prawa. W kontekście zatem wagi i aktualności problemu dotyczącego

zasadności *de lege ferenda* rozszerzenia możliwości polubownego rozwiązywania sporów prawnych występujących w różnych obszarach prawa, a zatem też podjętego przez Doktoranta kierunku badań instytucji ugody jako narzędzia uniwersalnego, wybór tematu rozprawy ocenić należy wysoko.

II. Założenia badawcze

Precyzyjny i komunikatywny tytuł rozprawy znajduje swoje odzwierciedlenie w nakreślonych we wprowadzeniu do pracy założeniach i celach badawczych (s. 14-19). Autor poszukuje odpowiedzi na dwa podstawowe pytania. Po pierwsze, czy można i czy należy wyodrębnić uniwersalny model ugody, który może być wykorzystany do regulowania stosunków prawnych w różnych gałęziach prawa prywatnego i publicznego (główna hipoteza badawcza). Hipotezie tej towarzyszy założenie, które to w istocie stanowi też przedmiot badań Doktoranta ogniskujący się w drugim pytaniu, czy konstrukcja ugody cywilnoprawnej (umowy ugody w rozumieniu prawa cywilnego materialnego) jest takim uniwersalnym narzędziem do rozwiązywania sporów i stanowi podstawę (fundament) modelu ugody oraz ugód stosowanych na tle różnych gałęzi prawa.

Celem uzupełnienia głównej hipotezy badawczej Autor doprecyzowuje szczegółowe problemy badawcze (6) mające na celu: wykazanie, że instytucja ugody stanowi niezbędny, konstrukcyjny element ugodowych sposobów rozwiązywania sporów; potwierdzenie, czy konieczne jest sformułowanie ogólnej normatywnej definicji ugody („ugody w ogólności”) na tle różnych gałęzi prawa; wykazanie istnienia modelu ogólnego ugody oraz zakresu jego wykorzystania w obrocie prawnym; potwierdzenie, że elementy konstrukcyjne ugody cywilistycznej pozwalają zastosować ugodę do regulacji spornych stosunków prawnych w różnych dziedzinach prawa; udowodnienie, że wzajemne ustępstwa stron stanowią najważniejszy element konstrukcyjny ugody w każdej z dziedzin prawa; zdiagnozowanie, czy możliwe jest wyodrębnienie elementów wspólnych dla różnych form ugodowego rozwiązywania sporów.

Doktorant wskazał też dwa dodatkowe obszary badawcze istotne dla weryfikacji hipotez pracy. Jako pierwszy wskazał konieczność przeprowadzenia analiz dotyczących praktycznego wykorzystania instytucji umowy ugody w obrocie prawnym i gospodarczym. Kolejną płaszczyzną badań stało się dla Doktoranta przeprowadzenie analiz mających na celu ustalenie, czy porozumienia formułowane na tle różnych gałęzi prawa są ugodą w rozumieniu nadanym jej przez przepisy prawa cywilnego materialnego.

Możliwość odpowiedzi na wskazane dylematy i pytania badawcze Doktorant konsekwentnie realizuje poprzez ustalenie zakresów (celów) badawczych (s. 17 -19). Podstawowym celem rozprawy czyni zatem Doktorant przedstawienie instytucji ugody na bazie umowy prowadzącej do zawarcia porozumienia i oceny dotychczasowych rozwiązań prawnych funkcjonujących w tym zakresie w prawie polskim. Kolejnym celem ściśle powiązanych z możliwością odpowiedzi na postawione w pracy pytania, staje się dla Doktoranta ustalenie elementów wspólnych różnych form ugodowego rozwiązywania sporów w wybranych gałęziach prawa. Powiązanych z osadzeniem ugodowego rozstrzygnięcia sporów nie tylko wśród norm prawa prywatnego ale też publicznego, stało się również dla Doktoranta udzielenie odpowiedzi o przyczynach takiego rozwiązania. Istotnym w świetle badanego tematu stało się też określenie przez Autora kolejnego celu badań, a mianowicie ustalenie czy cywilistyczna konstrukcja ugody może być wykorzystana w innych gałęziach prawa, oraz czy stanowić może ona modelowe rozwiązanie stanowiąc uniwersalne narzędzie rozwiązywania sporów prawnych nie tylko cywilistycznych. Dodatkowo też Doktorant jako kolejny cel badawczy przyjął ustalenie czy możliwe jest (i potrzebne) do konstruowania modelu ugody, definicji legalnej ugody, która stanowiłaby podstawę do konstruowania modelu ugody w innych gałęziach prawnych.

Zarówno określone przez Doktoranta hipotezy badawcze (główna i szczegółowe) jak też cele badawcze tworzą zwarty krąg przeplatających się i powiązanych ze sobą płaszczyzn podkreślając wnikliwość badawczą Doktoranta, ale też i Jego umiejętność szerokiego spojrzenia na analizowane zagadnienie.

III. Struktura rozprawy

Rozprawa zawiera spis treści, wprowadzenie, cztery rozdziały, podsumowanie i wnioski końcowe, wykazy: literatury, aktów prawnych, orzecznictwa oraz stron internetowych. Struktura pracy jest funkcjonalna i przejrzysta. Kolejność prezentowania poszczególnych partii materiału jest właściwa, a wywody Autora układają się w spójną całość.

We wprowadzeniu Doktorant określił zasadność podjęcia analizowanego tematu, przedstawił główną hipotezę badawczą oraz hipotezy szczegółowe, cele, które przy pisaniu pracy chciał osiągnąć, metody badawcze, które wykorzystał przy badaniach jak też określił strukturę toku myśli wyrażoną w kolejnych rozdziałach. Pierwszy rozdział Autor poświęcił przedstawieniu idei ugodowego rozwiązywania sporów prawnych. W rozdziale tym Autor nie tylko określa rys historyczny instytucji ugody ale również przedstawia podstawowe

założenia koncepcji alternatywnych metod rozwiązywania sporów. W rozdziale drugim Doktorant poddał analizie umowę ugody w prawie cywilnym. Z uwagi na okoliczność iż właśnie w konstrukcji ugody (umowy ugody w rozumieniu prawa cywilnego materialnego) Autor poszukuje podstawy dla uniwersalnego modelu ugody stosowanej w różnych obszarach prawa – rozpoczęcie wywodów merytorycznych od analiz czynionych w tej części pracy jest uzasadnione. Trzeci rozdział poświęcony został problematyce ugody w wybranych, innych gałęziach prawa. Rozdział ten stanowi logiczną konsekwencję wywołu Autora mającego na celu weryfikację postawionych hipotez badawczych i poszukiwania odpowiedzi na pytanie o możliwą rolę ugody cywilnoprawnej w innych dziedzinach prawa. W tym też przyznacie w rozdziale tym Doktorant dokonuje analizy porównawczej kierując się założeniem poszukiwania uniwersalnego modelu ugody, mogącego znaleźć zastosowanie w różnych obszarach prawa. W ostatnim z rozdziałów Autor przedstawia podstawowe elementy konstrukcyjne i modelowe ugody ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnych ustępstw stron. Rozdział ten słusznie został przez Autora wyodrębniony jako osobny z uwagi na to, że zgodnie z założeniami Doktoranta najważniejszym elementem konstrukcyjnym ugody (modelu ugody) są wzajemne ustępstwa stron. Zwińczenie pracy stanowi podsumowanie i wnioski końcowe, w którym Autor dokonuje podsumowania badań czynionych w pracy oraz formułuje wnioski *de lege ferenda*.

Struktura pracy jest przejrzysta i z uznaniem odnotować należy, że każdy z rozdziałów Autor kończy wnioskami, a w podsumowaniu odnosi się do każdej hipotezy badawczej – zarówno głównej jak też szczegółowych.

Praca wraz z wszystkimi wykazami mieści się w 401 stronach znormalizowanego druku, gdzie merytoryczna treść rozprawy obejmuje 366 strony. Objętość dysertacji świadczy o zachowaniu dyscypliny pisarskiej ale też o bogatej warstwie warsztatowej pracy, wyrażonej w zestawieniach literatury i orzecznictwa.

IV. Zastosowane metody badawcze

We wprowadzeniu do pracy (s.20) Doktorant wskazuje metody badawcze jakimi posługiwał się przy pracy nad dysertacją. Zakreślając instrumentarium badawcze wymienia tu: metodę formalno – dogmatyczną oraz metodę niereaktywną. Jako metody pomocnicze wskazuje metodę prawną - porównawczą oraz metodę historyczno - porównawczą. Zasadniczą rolę w recenzowanej rozprawie, odegrała metoda formalno - dogmatyczna, którą to Doktorant posługuje się z dużą wprawą wykorzystując przy analizie tekstów prawnych

wykładnię językową, systemową oraz funkcjonalną. Podobnie też z dużą wprawą Doktorant posługuje się metodą niereaktywną analizując literaturę prawniczą. W węższym zakresie Autor posłużył się metodą historyczno- prawną jak też prawno- porównawczą. Metoda historyczna wykorzystana została przez Doktoranta przy analizach czynionych w pierwszym rozdziale. Metodę prawno - porównawczą wykorzystał Doktorant w rozdziale trzecim w celu porównania instytucji ugody funkcjonującej w amerykańskim prawie podatkowym do rozwiązań przyjętych w prawie polskim. Charakter metod historyczno- prawnej jak też prawno- porównawczej jako pomocniczych, jasno został jednak określony przez Doktoranta we wprowadzeniu do pracy. Zasadniczo wszystkie wskazane przez Autora metody służyły uzasadnieniu postawionych hipotez badawczych. Treść pracy uzasadnia też twierdzenie, że Autor doskonale posługuje się również innymi metodami badawczymi takimi jak metodą analizy źródeł, metodą aksjologiczną czy też teoretyczno- dogmatyczną.

V. Merytoryczna ocena treści rozprawy

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Idea ugodowego rozwiązywania sporów prawnych” Doktorant przedstawia zarys rozwoju instytucji ugody, która jak wskazuje posiada długi rodowód historyczny. Analizuje tu Autor ugodę ukształtowaną jako umowę już w prawie rzymskim, kontynuując analizy tej instytucji w regulacjach państw zaborczych obowiązujących na ziemiach polskich jak też regulacjach polskiego ustawodawstwa międzywojennego. Rozdział ten interesujący i logicznie rozpoczynający wywody Doktoranta słusznie konstatuje istnienie instytucji ugody w obowiązującym stanie prawnym, której kształt i elementy konstrukcyjne nawiązują do swych poprzedników prawnych (s. 39). Zasadne też stało się poddanie analizie przez Doktoranta w rozdziale pierwszym pojęć takich jak konflikt, spór, rozwiązywanie i rozstrzygnięcie sporu. Nadto, przedstawienie podstawowych trybów rozwiązywania i rozstrzygnięcia sporów prawnych, a mianowicie kontraktowego, mediacyjno- konsyliacyjnego, arbitrażowego i adjudykacyjnego. Pozwoliło to wyróżnić Autorowi cechy charakterystyczne dla alternatywnych metod rozwiązywania sporów. Umożliwiło też sformułowanie wniosku, że tryb kontraktowy i mediacyjno- koncyliacyjny reprezentuje wyodrębniony „ model ugodowy”, którego cechą jest rozwiązanie a nie rozstrzygnięcie sporu. Na potrzeby rozprawy Doktorant przyjął, że model ugodowy stanowi rozciągnięty w czasie proces (mechanizm) polegający na działaniach polubownych stron, który prowadzi do rozwiązania sporu w drodze porozumienia (ugody) (s. 44). Model ten charakteryzuje dobrowolność (zgodna wola stron na podjęcie działań zmierzających do

rozwiązania sporu), a dojście do porozumienia polega na tym, że każda ze stron dokonuje ustępstw w zakresie wcześniej wysuwanych roszczeń, które były przyczyną powstania sporu. Za szczególnie interesujący uznać należy, podkreślenie przez Doktoranta ogólnospołecznej roli ugody jak też uwypuklenie powiązania zasady pomocniczości oraz instytucji ugody umożliwiającym kształtowania stosunków prawnych i społecznych przez podmioty prawa. W końcowej części rozdziału Autor przedstawił koncepcje ADR – ów jako sposobu rozwiązywania sporów prawnych alternatywnych wobec postępowania sądowego. Krótka charakterystyka negocjacji, mediacji i arbitrażu umożliwiła Doktorantowi wykazanie czynnika wspólnego tych poszczególnych metod jakim jest element porozumienia jak też podkreślenie, że każda z tych metod może prowadzić do zawarcia ugody. Kończącym celem Doktoranta stało się tu wyodrębnienie „modelu ugodowego” jako uniwersalnego schematu postępowania ugodowego rozwiązywania sporów prawnych.

Rozdział drugi, zatytułowany „Umowa ugody w prawie cywilnym”, poświęcony został - jak wskazuje Doktorant – kluczowej dla całej rozprawy kwestii, a mianowicie przedstawieniu instytucji ugody uregulowanej w kodeksie cywilnym. Cały ten rozdział skonstruowany został poprawnie, a Autor analizując poszczególne zagadnienia, referował poglądy wyrażone w doktrynie i orzecznictwie, zasadniczo podążając za dominującymi ale i formułował własne wnioski. Analizy rozdziału drugiego rozpoczął Autor od przedstawienia pojęcia ugody materialnoprawnej jak i sądowej. Doprowadziły one Doktoranta do spostrzeżenia, że pojęcie ugody zostało zdefiniowane wyłącznie w przepisach Kodeksu cywilnego, a w przepisach innych aktów prawnych pojawia się pojęcie ugody bez odrębnego jej w nich zdefiniowania. Podąża tu też Autor za poglądami doktryny i orzecznictwa, przyjmując w oparciu o wykładnię systemową, że interpretacja pojęcia ugody sądowej nie może być dokonana w oderwaniu od przepisów materialnoprawnych - art.917 k.c. (s. 94).Uznaje równocześnie za własny, przedstawiony w doktrynie pogląd dotyczący rozumienia pojęcia ugody na tle różnych dziedzin prawa, a mianowicie że „instytucjom o tej samej nazwie, w ramach tego samego systemu prawnego, należy przypisywać tę samą treść, chyba że jej znaczenie na terenie innej gałęzi prawa zostało uregulowane odmiennie” (s. 95). Nie negując w tym miejscu poglądu przyjętego przez Doktoranta zauważyć można, że choć w przypisie Autor mógł odnieść się do głosów przeciwnych, podkreślających, że autonomiczność danej gałęzi prawa ma decydujący wpływ na rozumienie pojęć w niej zawartych choć niezdefiniowanych, a których to legalne definicje znajdują się w regulacjach innej gałęzi prawa.

Podnosi też Autor, że samo pojęcie ugody uregulowane w kodeksie cywilnym posiada szeroki zakres znaczeniowy, jak też, że jej szerokie zastosowanie nieograniczone do prawa zobowiązań świadczy o uniwersalnym charakterze tej instytucji. Wskazuje Doktorant, że „ugoda nie jest tylko umową, ale jest bardzo użyteczną konstrukcją prawną, która może mieć bardzo szerokie zastosowanie” (s.89) i dalej „ugoda ma charakter umowy uniwersalnej, która może mieć szerokie i ogólne zastosowanie (s. 90). Analizując definicję ugody zawartą w kodeksie cywilnym Autor ostatecznie wyodrębnił niezbędne elementy konstrukcyjne jej treści. Do elementów przedmiotowo istotnych zaliczył stosunek prawny, w zakresie którego ugoda jest zawierana, cel ugody oraz wzajemne ustępstwa stron. Przyjął, że elementy te pozwalają zaklasyfikować czynność prawną jako ugodę. Przeprowadzone badania pozwoliły też Doktorantowi na wniosek, iż „konstrukcja prawna ugody w kształcie nadanym jej przez przepisy Kodeksu cywilnego wydaje się być zatem rozwiązaniem modelowym (konstrukcją modelową)” (s. 131).

Następnie Doktorant analizował problematykę formy i trybu zawarcia ugody, przyjmując, że każdy z przedstawionych trybów, wskazanych w kodeksie cywilnym może znaleźć zastosowanie do zawarcia umowy ugody. Słusznie jednak zaznacza, że kluczowymi w tym kontekście pozostają negocjacje i tryb ofertowy. Interesująco, rozważając charakter prawny ugody, Autor przedstawił to zagadnienie koncentrując się na ugodzie jako umowie ustalającej a następnie zobowiązującej lub zobowiązująco – rozporządzającej. Doktorant dochodzi tu do wniosku, że „umowa ugody mimo, że jest umową nazwaną, to w zestawieniu z innymi umowami nie jest typową umową nazwaną (...) jest specyficzną konstrukcją prawną zaliczaną do tej samej kategorii co umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej” (s. 108). Prowadzi to Autora do słusznej konkluzji, iż przepisy dotyczące ugody w kodeksie cywilnym stanowią jedynie „ramową, ale zarazem uniwersalną regulację problematyki ugody” (s. 108).

W dalszej kolejności Doktorant podjął się przeanalizowania ugody jako umowy odpłatnej i wzajemnej. Ważnym elementem w tej części pracy wydaje się zwrócenie uwagi na rozróżnienie pojęć wzajemnych ustępstw od wzajemnego charakteru umowy. Istotnym też i wartym zauważenia stały się rozważania Autora prowadzące do spostrzeżenia, że ekwiwalentność świadczeń w umowie ugody pojmowana być winna w sposób subiektywny, a świadczeniami tymi są ustępstwa stron (s. 133). Dalsze analizy Doktoranta dotyczące zbliżonych do ugody instytucji prawnych, takich jak uznanie czy też odnowienie zaowocowały wyprowadzeniem wniosku, że ugoda, uznanie i odnowienie posiadają elementy wspólne, ale także różnicujące te instytucje. Uznanie i odnowienie wywołują skutki prawne

podobne do ugody jednakże wzajemność ustępstw jest elementem, który pozwala odróżnić umowę ugody od uznania właściwego i odnowienia (s. 133). Analizy te mogłyby w przyszłości stanowić punkt wyjścia do dodatkowych rozważań dotyczących możliwości zastosowania przedstawianych instytucji w innych niż prawo cywilne dziedzinach prawa, co jednak nie stanowiło przedmiotu recenzowanej dysertacji a jedynie wskazuje na potencjał badawczy tematu którego podjął się w pracy Doktorant.

Szczególnie docenić należy też fragment rozdziału drugiego, gdzie Autor poddał analizie problematykę funkcji ugody w systemie prawa przedstawiając ją w świetle poglądów doktryny i orzecznictwa. Na wstępie tego fragmentu w rzetelny i wyczerpujący sposób przedstawił Autor zagadnienia teoretycznoprawne dotyczące pojęcie funkcji w naukach prawnych. Następnie badaniu poddaje poszczególne rodzaje funkcji ugody, a zatem funkcję koncyliacyjną, funkcję stabilizacyjną, funkcję społeczno- gospodarczą. Cały ten fragment stanowi wartość dodaną rozprawy, podkreślając umiejętność prowadzenia przez Doktoranta wywodu łączącego zagadnienia praktyki i teorii prawa. Jednocześnie, pogłębione analizy funkcji ugody doprowadziły Autora do sformułowania wniosku, iż instytucja ugody posiada charakter uniwersalny jak też, że funkcje ugody wynikają z jej definicji ale też danych okoliczności faktycznych czy też z umiejscowienia regulacji ugody w konkretnym akcie prawnym (s. 133). Co dodatkowo istotne, decydują też o tym, że ugoda może być określana jako „korzystny i pożądany dla stron sposób rozwiązywania sporu prawnego” (s. 134).

Podsumowując ten rozdział, wydaje się istotnym podkreślenie nie tylko zawartych w nim wartościowych rozważań Autora, ale również zauważenie, że rozważania te pozwalają Doktorantowi na ustalenie, że ugoda ukształtowana w kodeksie cywilnym stanowi konstrukcję modelową o uniwersalnym charakterze. Pozwoliły one też wyodrębnić w modelu ugody trzy przedmiotowo istotne elementy jej treści: stosunek prawny, cel oraz wzajemne ustępstwa, które to zasadnie Autor poddaje osobnej analizie w dalszej części rozprawy.

Rozdział trzeci zatytułowany „ Ugoda w wybranych innych gałęziach prawa – analiza porównawcza- w kierunku uniwersalnego modelu ugody” stanowi niejako kontynuację zapoczątkowanej już w poprzednich rozdziałach, przeprowadzanej przez Doktoranta linii argumentów za uniwersalnym charakterem modelu ugody cywilnoprawnej. Przeprowadzenie analiz dotyczących możliwości zastosowania i kształtu ugody w różnych obszarach prawnych jest uzasadnione. Wydaje się jednak, że tytuł rozdziału trzeciego powinien być inaczej sformułowany. W rozdziale drugim Autor analizował bowiem ugodę w prawie cywilnym,

gdzie tytuł rozdziału trzeciego zapowiada analizy tej instytucji w innych (innych zatem niż prawo cywilne) gałęziach prawa. Zaczyna jednak Autor swoje rozważania od przedstawienia ugody na tle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W uwagach wstępnych rozdziału trzeciego zasadnie jednak Autor wskazuje, że przedmiotem rozważań czynionych w tym rozdziale stanie się ugoda w innych niż kodeks cywilny regulacjach prawnych. W dalszej części rozdziału następuje tu dodatkowe rozdzielenie na część poświęconą ugodzie w prawie prywatnym oraz drugą, poświęconą ugodzie w prawie publicznym.

Analizy czynione w rozdziale trzecim stanowią istotny element całej rozprawy Doktoranta. Przyjęta główna hipoteza badawcza, w myśl której ugoda cywilnoprawna analizowana być może jako uniwersalne narzędzie stanowiąc podstawę dla ukonstytuowania modelu ugody mającego zastosowanie do rozwiązywania sporów w różnych obszarach prawa, weryfikowana zostać musiała przez Autora na tle analiz czynionych właśnie na tle regulacji z różnych obszarów prawa. W rozdziale tym Autor nie analizował problematyki zawierania ugód w prawie karnym z uwagi na szczególnie rodzaj stosunków prawnych, co jednak zasygnalizował już we wprowadzeniu (s. 16).

W części rozdziału trzeciego poświęconego analizie zastosowania ugody w prawie prywatnym Autor przedstawił na wstępie problematykę zastosowania regulacji ugodowych w sprawach rodzinnych. W dalszych wywodach rozważaniami objął regulację ugody w kodeksie pracy oraz w prawie ubezpieczeń gospodarczych i społecznych. Analizował też Autor szczególne rodzaje ugody w bankowym postępowaniu ugodowym oraz ugodę restrukturyzacyjną. Na zakończenie tej części pracy przedstawił też Doktorant wybrane rodzaje ugód w procesie cywilnym celem uzasadnienia ich związku z modelem ugody oraz dokonał porównania modelu ugody z konstrukcją ugody sądowej. Analizy czynione w tej części pracy świadczą o rozległej wiedzy Autora, umiejętności identyfikacji problemów jak też formułowania wniosków. Słusznym i uzasadnionym uznać należy wniosek Doktoranta sformułowany jako postulat *de lege ferenda*, aby do polskiego prawa wprowadzić w szerszym zakresie rozwiązania normatywne, które umożliwiałyby stronom umowne kształtowanie stosunków prawno-rodzinnych, w tym w drodze ugody (s. 147). Pewne wątpliwości może tu rodzić jedynie jej zastosowanie w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej jak też ustalenia lub zaprzeczenia ojcostwa. Pozytywnie też ocenić należy postulaty Doktoranta o wprowadzenie nowych rozwiązań normatywnych w zakresie stosunków majątkowych małżeńskich a w szczególności ugody pozasądowej. Uzasadnionym wydaje się też podążanie Doktoranta za doktrynalną konstatacją dotyczącą ugody procesowej, w myśl której „dla

strony atrakcyjniejsze byłoby uznanie korzystania przez ugodę sądową sensu stricte z res iudicata” (s. 184).

Część rozdziału trzeciego poświęconego ugodzie w prawie publicznym rozpoczął Doktorant od wywodów dotyczących charakterystyki prawa publicznego, a w tym też stosunku administracyjnoprawnego. Wywody te z jednej strony wydają się być zbyt obszerne, gdzie równocześnie niektóre nie dość precyzyjne wypowiedzi Autora wymagałyby choć krótkich wyjaśnień w odesłaniach. Przykładowo Autor wskazuje, iż „jednym z podmiotów stosunku prawnego jest organ” (s. 187) „wierzycielem w tym stosunku jest organ” (s. 225), gdzie choć w przypisie Autor mógł przybliżyć problematykę teorii organu administracji i doprecyzować, kto w istocie stanowi stroną stosunku i jest wierzycielem. W innym miejscu Autor przyjmuje, że działając w nie władczych formach – np. poprzez zawieranie umów, organ nie zajmuje pozycji „zdecydowanie nadrzędnej” (s. 190). Pozostawia tu Autor czytelnika w pewnej niewiedzy, w kontekście co oznacza właściwie dla Autora pozycja, która nie jest zdecydowanie nadrzędna, gdzie w istocie, w takiej sytuacji kształtuje się równorzędna pozycja stron zawieranej umowy. Zasadnie jednak, podkreśla Autor w tej części pracy odmienną metodę regulacji stosunku prawnego, opartą na nadrzędności i władczym kreowaniu sytuacji prawnej strony stosunku administracyjnoprawnego. Zasadnie też Autor w kolejnych wywodach przedstawił problematykę zasady polubownego rozstrzygnięcia kwestii spornych a następnie szczegółowo przeanalizował zagadnienie ugody administracyjnej jak też mediacji administracyjnej. Odrębne analizy poświęcił też Doktorant regulacjom ustawy o finansach publicznych, zawierającej tryb umożliwiający zawieranie ugód cywilnoprawnych przez jednostki sektora finansów publicznych (s.216-225). Interesujące i ważne wywody przedstawił Autor w odniesieniu do prawa podatkowego, które nie zawiera unormowań umożliwiających zakończenie sporu podatkowo prawnego w trybie ugody (s.225-235). Zauważając tu jednak występowanie takiej konstrukcji w prawie amerykańskim jak też w treści projektu nowej ordynacji podatkowej, formułuje słuszny wniosek o potrzebie i przydatności podobnej konstrukcji w polskim prawie podatkowym (s. 233, 235). Przedstawia też Autor problematykę ugody zawieranej w sprawie ustalenia wysokości opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej. Podsumowując ten fragment słusznie Autor zauważa, że ugoda w sprawie aktualizacji opłaty za użytkowanie wieczyste ma charakter ugody regulowanej przepisami prawa cywilnego. Analizuje też Autor ugodę w prawie wodnym, aprobując słuszne stanowisko doktryny i orzecznictwa stwierdzające jej cywilnoprawny charakter. W dalszej kolejności, Doktorant podjął się analizy ugody w

administracyjnym postępowaniu rozgraniczeniowym, gdzie zasadnie przyjął, że ugoda graniczna nie jest ugoda administracyjną zawierając jednakże elementy ugody cywilnej i administracyjnej (s. 250). Następnie Autor przedstawił problematykę ugody w sprawach roszczeń za szkody górnicze oraz ugody w prawie zamówień publicznych.

Wszystkie przedstawione analizy należy uznać za uzasadnione w świetle badanych hipotez pracy. Pozwoliły one Autorowi na udzielenie pozytywnej weryfikacji hipotez szczegółowych a w tym, że elementy konstrukcyjne ugody cywilnoprawnej pozwalają zastosować tą konstrukcję do regulacji spornych stosunków prawnych na gruncie różnych dziedzin prawa, przy uwzględnieniu że stosowanie modelu ugody uwzględnia charakter określonych stosunków prawnych, które reguluje (s.264). Nadto, że wybrane rodzaje ugód w prawie prywatnym i prawie publicznym opierają się na elementach konstrukcyjnych ugody cywilnoprawnej, gdzie wspólnym elementem są „uzgodnienia” co do ustępstw stron spornego stosunku prawnego (265). Istotna i słuszna jest również obserwacja poczyniona przez Doktoranta, który upatruje ewentualnego miejsca dla zastosowania ugody w prawie publicznym wśród regulacji kształtujących „uznanie” administracyjne (s. 266). Instytucja swobodnego uznania administracyjnego stanowi bowiem płaszczyznę, gdzie rozstrzygający nie jest związany treścią bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa. Dochodzenie do wydania w takim przypadku tzw. decyzji „uznaniowych” mogłoby poprzedzać (przynajmniej w niektórych przypadkach) postępowanie ugodowe. Jak wskazał Doktorant „nie musi ono w prawie publicznym przybierać formy umowy” jednakże „konieczne byłoby wprowadzenie do regulacji odpowiedniej podstawy prawnej” (s. 267). Tezę taką niewątpliwie uznać należy za słuszną mając na uwadze choćby wcześniejsze wywody Autora dotyczące ugody jako umowy wzajemnej i odpłatnej, przy zauważeniu, iż regulacje w których pojawia się uznanie administracyjne dotyczą w znamienitej większości sytuacji, w której pierwotny stosunek nie jest „wzajemny” ani „odpłatny – ekwiwalentny”.

Dochodzi też Autor w konkluzji do uzasadnionego wniosku, iż cechy i warunki w jakich dojść może do zawarcia ugody w prawie administracyjnym prowadzą do tego, że zakres ugody jest niezwykle ograniczony, jednakże same elementy konstrukcji ugody cywilistycznej pozwalają na jej zastosowanie w obszarze różnych dziedzin prawa (s. 264).

Rozdział czwarty zatytułowany „Podstawowe elementy konstrukcyjne i modelowe ugody ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnych ustępstw stron” stanowi logiczną kontynuację treści zawartych we wcześniejszych rozdziałach pracy. Prezentacja i analiza w

rozdziale czwartym „podstawowych i koniecznych elementów konstrukcyjnych ugody” stała się bowiem dla Doktoranta „podstawą ustalenia kryteriów *sine qua non* służących za podstawę kwalifikacji danej czynności prawnej stron jako ugody” (s. 268).

Podążając za wyodrębnionymi już wcześniej *essentialia negotii* umowy ugody, w pierwszej części rozdziału czwartego Autor analizował problematykę stosunku prawnego, w zakresie którego zawierana jest ugoda przez strony. Na wstępie Doktorant dokonuje ogólnej charakterystyki pojęcia stosunku prawnego, gdzie m.in. przedstawia zagadnienia podmiotowości prawnej na gruncie różnych gałęzi prawa, rodzaju stosunków prawnych opartych o odmienne metody ich regulacji jak też przedmiotu tych stosunków (s. 270-275). Pewnego doprecyzowania wymagałoby w tym obszarze, zauważenie przez Autora rozdzielenia gałęzi prawa administracyjnego i podatkowego jak też odmienności w zakresie problematyki podmiotowości prawnej w kontekście tych właśnie gałęzi prawa. Kwestia ta wybrzmiewa również przy przedstawieniu przez Autora problematyki rodzajów stosunków prawnych. W kontekście stosunków prawno- karnych Autor dostrzega, że jedną ze stron stosunku jest państwo działające przez organy natomiast kwestia ta ginie w odniesieniu do zarysowania stosunków kształtowanych administracyjnoprawną metodą regulacji stosunków prawnych, a zatem m.in. prawa podatkowego. Wydaje się też, że choć w przypisach Autor opisując samodzielność kształtowania treści stosunków prawnych na gruncie prawa cywilnego zaznaczyć mógł specyfikę w tym zakresie, w szczególności prawa rzeczowego. W dalszych częściach analiz dotyczących stosunku prawnego Autor przedstawił problematykę stosunku prawnego jako przedmiotu ugody. Na uznanie zasługuje zdiagnozowanie przez Doktoranta problemów rysujących się w tym zakresie. Zasadnym stały się tu przedstawione przez Autora rozważania dotyczące problemu czy przedmiotem ugody może być tylko istniejący stosunek prawny, czy też przedmiotem ugody może być spór w przedmiocie istnienia stosunku prawnego oraz rozważania dotyczące prawnej przyczyny zawarcia ugody (*causae*). Po przedstawieniu odmiennych poglądów dotyczących powyższych kwestii podnoszonych w doktrynie i orzecznictwie, Doktorant przyjął, że przedmiotem ugody może być spór w przedmiocie istnienia stosunku prawnego (s. 281) jak też, że stanowi ona czynność kauzalną (s. 282). Za interesujące i ważne, przy analizie badanych zagadnień, uznać należy też rozważania Autora poświęcone problematyce dopuszczalności ugody w kontekście zakresu stosunków prawnych (zakresu sporów), które mogą być regulowane w drodze ugody. Przyjmuje tu, że w prawie prywatnym jak też prawie publicznym zakres dopuszczalności ugody określa zarówno autonomia woli jak też dyspozycyjność przedmiotu

ugody (s. 294). W zakresie stosunków prawnych kształtowanych w prawie prywatnym przedmiotem ugody mogą być prawa i obowiązki, które to pozostają w swobodnej dyspozycji stron, a zatem dopuszczalność zawierania ugody jest bardzo szeroka (s. 289-290 i 294). W odniesieniu do stosunków prawnych prawa publicznego Autor przyznaje, że „dyspozycyjność przedmiotu ugody jest ograniczona, lecz nie niemożliwa” (s. 295). Zauważa również trafnie, że w odniesieniu do prawa publicznego „w pierwszej kolejności należy zbadać możliwość zastosowania konstrukcji prawnej ugody, a przede wszystkim możliwość dokonywania ustępstw” mając też na uwadze charakter przedmiotu regulacji (s. 295).

W dalszej części Doktorant poddał analizom kolejny, konieczny element treści ugody a mianowicie jej cel. Dochodzi tu Doktorant do słusznego wniosku, że rozwiązanie modelowe jako konstrukcja prawna, która to przybiera postać umowy lub inną (w zależności od obszaru prawa) przesycone jest łączącym te formy mianownikiem (wspólnym celem) jakim jest ugodowe załatwienie spornych kwestii (s. 305).

Ostatni, najobszerniejszy fragment rozdziału czwartego poświęca Autor problematyce wzajemnych ustępstw stron. Rozpoczyna tu Doktorant analizy od przedstawienia pojęcia ustępstwa i wzajemności. Dokonuje też prezentacji problemu charakteru ustępstw poprzez analizę cech wzajemności, subiektywizmu i ekwiwalentności. Przyjmuje, że ustępstwa stanowiące najważniejszy element konstrukcji ugody i jej istotę, powinny być pojmowane szeroko i powinny być one ekwiwalentne w subiektywnej ocenie stron. W dalszej kolejności Doktorant przedstawia problematykę rodzajów i treści ustępstw w kontekście ogólnym a następnie na tle różnych obszarów prawa, w tym w prawie pracy, w ugodzie sądowej, w administracyjnym postępowaniu rozgraniczeniowym jak i w sprawach z zakresu ubezpieczeń. W konkluzji (s. 331 i 348) słusnie dochodzi do wniosku, że brak elementu wzajemnych ustępstw „ skutkuje tym, że należy kwalifikować daną czynność jako inną czynność prawną, a nie ugodę”, a same ustępstwa są przedmiotem procesu dochodzeniowego do ugody. Słusnie też zauważa, że w odniesieniu do prawa publicznego możliwość ustępstw a zatem i stosowania ugody związana jest z dopuszczalną „dyspozycyjnością konkretnym przedmiotem stosunku prawnego”. Rozwijając tą myśl we wnioskach rozdziału czwartego Doktorant zasadnie wskazuje, że „Dlatego tak bardzo istotne jest, że aby organ publiczny mógł być stroną ugody potrzebna jest podstawa prawna, która pozwalałaby mu dysponować przedmiotem stosunku prawnego w drodze ugody” (s. 349). Myśli tej jednak nie rozwija szerzej a zarazem konkretniej z uwzględnieniem zaznaczonego we wcześniejszej części pracy celu czy też charakteru norm prawa publicznego, co traktować jednak można jako zapowiedź

przyszłej płaszczyzny badań Autora. W powiązaniu jednak z poczynionymi analizami formułuje tu Doktorant dosyć polemiczną tezę, w myśl której „interpretacja wzajemnych ustępstw stron, która dokonywana jest zarówno przez doktrynę i judykaturę cywilną, może znaleźć zastosowanie do interpretacji ustępstw na gruncie innych dziedzin prawa” (s. 331). Kolejnym zagadnieniem podjętym przez Doktoranta, w ramach rozdziału czwartego, stała się kwestia wykładni oświadczeń woli w ugodzie. Przedstawia tu Autor zasady i rodzaje stosowanych wykładni do oświadczeń woli w ramach ugody cywilnoprawnej. Formułuje też nie do końca zrozumiałe zdania, które wymagałyby dodatkowego doprecyzowania w przypisie czy też przeredagowania, a mianowicie „na gruncie prawa cywilnego występuje również czynność prawna konsensus (łac. *consensus*) rozumiana jako zgodne oświadczenie woli stron (...). Ten rodzaj czynności prawnej wywołującej skutki prawne również występuje na gruncie innych gałęzi prawa” (s. 334). Pewien niedosyt pozostawia też brak odniesienia się w tym fragmencie pracy do zasad wykładni oświadczeń woli przy wykorzystaniu proponowanego modelowego instrumentu ugody w obszarze prawa publicznego (a zatem na podstawie postulowanych nowych regulacji prawnych). Ostatnią część rozdziału czwartego Doktorant poświęcił rozważaniom dotyczącym problematyki uchylecia się od skutków prawnych ugody. Analizował tu Autor w pierwszej kolejności skutki prawne ugody a następnie problem wad oświadczeń woli oraz nieważności umowy ugody. Zwraca tu Autor uwagę na to, „że zaklasyfikowanie danej czynności prawnej jako ugody na gruncie prawa publicznego nie skutkuje automatycznie uznaniem jej za czynność cywilnoprawną do której możemy stosować przepisy o wadach oświadczenia woli. (...) Ugoda na gruncie prawa publicznego, jeżeli dotyczy stosunków innych niż cywilnoprawne, nie jest czynnością cywilnoprawną. (...)”. Wywód ten Autor kończy stwierdzeniem, zdecydowanie polemicznym ale też i otwierającym płaszczyznę do dyskusji o potrzebie rozważenia czy do tego typu czynności publicznoprawnej nie powinno się stosować przepisów prawa cywilnego w drodze analogii (s. 350).

Podsumowując, merytoryczna strona dysertacji zasługuje na pozytywną ocenę. Wszystkie zagadnienia analizowane w pracy powiązane były z tematycznym zakresem rozprawy. Równocześnie zauważyć należy, że Doktorant podjął w pracy wiele wątków z różnych obszarów prawa związanych z tematem pracy, co potwierdza biegłą znajomość omawianej problematyki. Na podkreślenie zasługuje też, że analizując poszczególne obszary badawcze, Autor nie tylko sprawnie posługuje się metodą dogmatyczną przedstawiając poglądy wyrażane w literaturze i orzecznictwie ale też ustosunkowując się do tych poglądów

wyraża własne stanowisko w sprawie, formułując równocześnie wiele postulatów *de lege ferenda*. Drobne uwagi polemiczne czynione w recenzji w żadnym stopniu nie umniejszają wysokiej oceny merytorycznej strony rozprawy.

VI. Warsztat naukowy

Język w tekście pracy jest jasny, komunikatywny i logiczny. Widoczna jest tu sprawność Autora w posługiwaniu się językiem prawniczym, co świadczy o Jego dojrzałości merytorycznej. Minimalne uchybienia dostrzec można w kontekście analizy formalno - redakcyjnej strony pracy. Przykładowo zauważyć je można w numeracji rozdziałów i podrozdziałów, gdzie rzymska numeracja rozdziałów nie wymaga w podrozdziałach odesłania typu 1.1. niejako wskazując na arabską numerację rozdziałów. Brak też w niektórych przypadkach, w sytuacji, w której Doktorant odwołuje się w tekście po raz pierwszy do danego aktu prawnego, odesłania w przypisie do jego publikatora. Przykładowo w odniesieniu do Kodeksu cywilnego odwołanie takie znajduje się dopiero na s. 32, w odniesieniu do kodeksu cywilnego niemieckiego - odesłania takiego brakuje. Brakuje też odesłania w odniesieniu do wskazanego Kodeksu Napoleona, gdzie równocześnie jednak w wykazie skrótów widnieje skrót k.c.f. przypisany do Kodeksu cywilnego francuskiego. Nielicznie pojawiają się też w pracy literówki (np. s.33 gdzie przyjęty przez Doktoranta dla BGB skrót– k.c.n. pojawia się jako k.n., czy też na s. 236). Te minimalne uchybienia nie wpływają jednak na bardzo wysoką ocenę formalno- redakcyjnej strony pracy z wręcz wzorcowo przygotowanymi przypisami, wykazami czy też spisem treści.

Wysoko ocenić należy też trafny dobór literatury i orzecznictwa, a także sposób ich prezentacji w tekście oraz w przypisach. Doktorant wykorzystał łącznie 400 pozycje literatury, 169 pozycje orzecznictwa, 45 aktów normatywnych, a praca zawiera 1309 przypisów.

VII. Wnioski

Przedstawione w niniejszej recenzji drobne uwagi krytyczne nie podważają ogólnej pozytywnej oceny dysertacji. Stanowi ona pracę dojrzałą pod względem metodologicznym, merytorycznym jak też warsztatowym. Świadczy o rozległej wiedzy Autora i Jego umiejętności samodzielnej analizy materiału normatywnego oraz poglądów doktryny i orzecznictwa. Świadczy też o umiejętności Autora w identyfikacji złożonych problemów natury teoretycznej i praktycznej, ale także Jego umiejętności formułowania własnego

stanowiska w sprawie oraz propozycji rozwiązań normatywnych. Autor podjął trudny i aktualny problem badawczy, starannie go przestudiował i stworzył interesującą koncepcję wypowiedzi, która z powodzeniem może stanowić głos w naukowej dyskusji dotyczącej zarówno obecnej jak i przyszłej roli instytucji ugody cywilnoprawnej jak też sposobów ugodowego rozwiązywania sporów prawnych z różnych obszarów prawa.

W konkluzji należy uznać, że przygotowana przez magistra Pawła Kamińskiego rozprawa doktorska pt. **„Konstrukcja i charakter prawny ugody jako uniwersalnego narzędzia rozwiązywania sporów prawnych”**, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej, jaką Doktorant posiada w dyscyplinie nauki prawne, oraz że posiadał On umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, tj. spełnia kryteria określone w przepisie w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 574) i może stanowić podstawę do dalszych czynności w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora.

Równocześnie też zauważając istotne zalety naukowe rozprawy przygotowanej przez magistra Pawła Kamińskiego, wnioskuję uprzejmie o jej wyróżnienie.

Aneta Kaźmierczyk